

Ulf Jönson

”... och består detta förbund hufvudsakligast af svenskar.”

Skando-amerikanska arkiv och hur de samlades in

Efter att 1936 ha skrivit en studie om arbetsliv och arbetsstrider i USA för den svenske nationalekonomen Torsten Gårdlund till USA 1937. Under sin resa sammanträffade han med svenskamerikanen Albert Pearson. Pearson var tidigare redaktör för *Ny Tid*, partitidning för the Scandinavian Socialist Federation of Workers Party, men hade slutat på grund av sjukdom och var nu engagerad i den amerikanska arbetarrörelsens historia. Då Pearson och Gårdlund möttes utarbetade de en plan för skrivandet av den skando-amerikanska arbetarrörelsens historia, men dessa planer stannade tydligen på papperet, enligt Pearson för att Gårdlund efter hemkomsten till Sverige inte besvarat några brev.

Torsten Gårdlunds intresse var tydligen väckt ändå, för efter sin återkomst till Sverige skrev han några artiklar i tidningen *Social-Demokraten* där han förklarade att han avsåg att skriva den skando-amerikanska arbetarrörelsens historia.

Kommittén organiseras

En av dem som med intresse läste Gårdlunds artiklar var C.A. Thorsberg. Thorsberg hade själv bott i USA i ett flertal år från 1910-talet och framåt och hade ett förflutet i den skando-amerikanska arbetarrörelsen men var nu tillbaka i Sverige. En tid senare, under våren 1939, satte sig Thorsberg i kontakt med chefen för Arbetarrörelsens arkiv, Tage Lindbom, och försökte vinna denne för idén att bilda en kommitté för att samla in material från den skando-amerikanska arbetarrörelsen och på grundval av detta skriva rörelsens historia. Till hösten skulle Thorsberg dessutom för Metallindustriarbetareförbundets räkning företa en resa till USA och det föreföll lämpligt att han samtidigt passade på att sätta sig i kontakt med de amerikanska fränderna för att initiera ett insamlingsarbete där.

Den 17 augusti 1939 hölls ett konstituerande möte i kommittén för den skando-amerikanska arbetarrörelsens historia. Några av kommitténs medlemmar var - förutom Thorsberg, Gårdlund och Lindbom - författaren Ture Nerman och ordföranden i Landsorganisationen August Lindberg. Den nyinrättade kommittén beslöt att sända Thorsberg till USA där han skulle sätta sig i kontakt med Albert Pearson och uppmuntra skando-amerikanerna att bidra med källmaterial. Avsikten var i första hand att sätta upp några uppsamlingscentraler till vilka material kunde sändas in för att sedan vidare skeppas till Sverige. Redan tidigare hade man skaffat sig medgivande från de danska och norska arbetarrörelserna att samla materialet till Sverige. Detta ansågs nödvändigt då ju de organisationer man sökte kontakt med i USA inte var renodlat svenska utan snarare var skandinaviska grupperingar inom den amerikanska arbetarrörelsen.

I oktober 1939 reste Thorsberg så till Amerika i akt och mening att stimulera insamlandet av arkivmaterial från den skandinaviska arbetarrörelsen där. Alla inblandade var eniga om angelägenheten och framför allt brådskan. Emigrationen till USA hade avstannat och man räknade med att de verksamheter som bedrevs där skulle tyna bort. Pionjärerna inom rörelsen höll dess

utom på att åldras och inom kort skulle de inte längre finnas kvar. Thorsbergs och kommitténs uppdrag skulle dock visa sig besvärligare än man kunnat förutse.

Den amerikanska arbetarrörelsen och skandinaverna

Under olika perioder från 1850-talet och fram till början av 1920-talet kom stora skaror skandinaviska immigranter till USA. Många av dessa sysselsattes inom industrin i de amerikanska storstäderna, framför allt Chicago. I den mån de organiserade sig fackligt och politiskt var det framför allt inom de båda organisationerna Socialist Labor Party (SLP) och The Socialist Party of America. Inom dessa organisationer fanns det möjlighet för immigrerade arbetare att bilda egna etniska fraktioner och de skandinaviska arbetarna valde då att gå samman i gemensamma organisationer i stället för att bilda egna nationella underkategorier var för sig.

Skandinaviska Socialistiska Arbetarförbundet (SSAF) bildades redan under slutet av 1800-talet av skandinaviska sympatisörer inom SLP. Under sin storhetstid 1909 bestod SSAF av nästan 1 500 medlemmar fördelade på omkring 40 klubbar runt hela USA. År 1909 lyckades man också samla in 30 000 dollar till de svenskar som var inblandade i storstrejken. Efter 1920 började verksamheten tyna bort, i synnerhet i och med att redaktören för organisationens tidning *Arbetaren*, Anders H. Lyzell, lämnade organisationen och fick ett flertal medlemmar med sig. Tidningen lades ned och kort därefter fortlevde verksamheten endast genom enstaka klubbar.¹

The Scandinavian Socialist Federation (SSF) bildades 1910 av ett stort antal skandinaviska socialistklubbar i Chicago och ansökte genast om medlemskap i SPA. Federationen skulle vara en organisation för socialistisk propaganda och utbildning och verksamheten rörde sig kring tidningen *Svenska Socialisten* och olika utbildningsaktiviteter. År 1919 lämnade federationen SPA.

Förenade Skandinaviska Socialistförbundet (FSSF) bildades 1922 av utbrytargrupper ur både SSAF och SSF. Förbundets tidning hette *Ny Tid* och gavs ut till 1936. År 1922 blev FSSF The Scandinavian Socialist Federation of Workers Party, som senare bytte namn till the Communist Party och närmade sig det bolsjevikiska partisystemet. Under en period på 1920-talet ersattes språkfederationerna med hjälporganisationer av arbetarklubbar, då man inte önskade separata etniska federationer. Då den etniska uppdelningen ändå kvarstod ändrades policyn igen och 1928 bytte man namn till the Scandinavian Workers League of America (SAFA).²

Utöver dessa organisationer ska även nämnas The Industrial Workers of the World, IWW, där den mest namnkunnige av alla amerikanskar, Joe Hill, var verksam. Denna organisation lämnas dock utanför redovisningen. Här fanns inga etniska underorganisationer då IWW strävade efter att vara "one big union" och verkade för att förena arbetare oavsett ras, tro, nationalitet och så vidare.³ ARAB saknar dessutom primärmaterial från organisationen.

De många partisplittringarna visar på förekomsten av olika ideologiska konflikter inom den skando-amerikanska arbetarrörelsen och att friktionen mellan både personer och organisationer ofta var stor.

Tidigare insamlingsförsök

Kommittén för den skando-amerikanska arbetarrörelsens historia var inte det första försöket i Sverige att dokumentera denna verksamhet. Redan år 1900 hade den skandinaviska klubben i Providence, Rhode Island av Socialist Labor Party diskuterat frågan hur de skulle kunna öka

medlemstillströmningen till föreningen. Någon föreslog att allra bäst vore att från Sverige inbjuda skraddaren och agitatorn August Palm.⁴

Palms Amerikaresa gav honom insikten att det fanns en skandinavisk arbetarrörelse i USA vars arbete det var viktigt att hålla sig underrättad om. När Arbetarrörelsens arkiv startade sin verksamhet 1902 dröjde det heller inte länge förrän man började se sig om efter möjligheter att få in material från Amerika. Vid ett ytterligare besök i USA 1906 sammanträffade Palm med det Skandinaviska socialistiska arbetarförbundets sekreterare Fred Hanson som då undrade om det i Sverige fanns intresse för den skandinaviska och i synnerhet svenska delen av den amerikanska arbetarrörelsen. I ett brev som Hanson sedan skrev till ARAB:s förste chef, Oscar Borge, i september 1906 meddelar han att ”som ni kanske vet så finnes här ett förbund kallat Skandinaviska Socialistiska Arbetareförbundet af Amerika och består detta förbund hufvudsakligast af svenskar. Vi tänkte som så att som många af dessa varit värksamma i rörelsen därhemma så väl under dess slang och drummelår som senare då partiet fick mera stadga, det kunde vara af intresse att få några handskrifningar eller annat från dessa personer många af dem välkända i arbetarrörelsens leder därhemma, andra åter ha först här indragits i rörelsen.”⁵

Material till Sverige

Redan år 1905 kom de första sändningarna med material från Amerika. Accessionsloggaren anger för dagarna 21-22 mars leveranser från ett stort antal organisationer i Nordamerika, nämligen Carriage and Wagon Union, Chicago Ill. Carriage Workers, Foundrymens Assembly, Cigar Makers International Union of America, Connecticut Federation of Labor, Deutsch-amerikanische Typographien, Furniture Workers Union, Iron Molders Union, Journeymen Tailors Union, Machine Wood Workers Union samt United Brewery Workmen.⁶ Det torde nästan uteslutande ha rört sig om leveranser av tryckt material som tidningar och annat. Antagandet styrks av 1905 års berättelse över arkivets verksamhet där arkivchefen Borge meddelar följande:

Hvad den utländska samlingen beträffar, så är den ännu mycket obetydlig, då den nästan uteslutande består af tryck, som tillfälligtvis kommit i enskilda personers ägo och af dem sedan öfverlämnats till Arkivet. Afsikten är dock, att så småningom genom byte eller på annat sätt komma i förbindelse med andra utländska institutioner, så att viktigare trycksaker, såsom stadgar, kongressförhandlingar, prislister m.m. skulle kunna förvärfvas åt Arkivet. En början därtill är äfven redan gjord, därigenom att Arkivet trädte i byte med John Creerar Library i Chicago Ill., hvarigenom Arkivet tid efter annan erhåller tryck berörande arbetarrörelsen i Nordamerikas Förenta Stater.⁷

Som ett resultat av detta insamlande har nu Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek i alla fall ett antal tidningar som gavs ut av skando-amerikaner i USA, bland annat *Ny Tid* och *Arbetaren*, för att inte nämna en mängd småtryck, till exempel medlemsböcker, program från festligheter och möten som hållits i de lokala föreningarna. Dessa accessioners vidare öden hos ARAB är skiftande. I och med att det rörde sig om tryckt material har en del tagits om hand och katalogiserats av biblioteksavdelningen, medan annat pusslats ihop med arkivmaterial som senare levererades till arkivet och tillsammans med detta nu bildar små organisationsarkiv.

Leveranserna från USA avstannade under tiden för första världskriget men återupptogs under mellankrigsåren. Något arkivmaterial i egentlig mening, det vill säga originalhandlingar från den skando-amerikanska verksamheten, kom dock i stort sett inte till Sverige under denna period,

och mot slutet av 1930-talet började farhågor göra sig gällande att detta material skulle skingras i och med att den ene efter den andre av de skando-amerikanska arbetarrörelsepionjärerna nu gick bort. Thorsbergs förslag om insamlande av arkivmaterial från skando-amerikansk verksamhet kunde inte ha kommit lägligare.

Thorsbergs resa och amerikavistelse

När Thorsberg anlände till USA i mitten av oktober 1939 fann han att arbetet med att befrämja den skando-amerikanska arbetarrörelsens historia redan initierats där. Det var Albert Pearson som inrättat en kommitté för detta i New York och Thorsberg deltog i denna kommittés sammanträde den 23 oktober. Faktum är att det redan under sommaren 1939 inkommit brev från svenskamerikaner till Tage Lindbom, bland annat från Pearson själv, där nödvändigheten av Thorsbergs resa ifrågasattes. Pearson var positiv till praktiskt samarbete med Stockholmskommittén vars existens han inte varit medveten om (han hade ju utgått från att projektet fallit i glömska då hans brev till Gårdlund inte blivit besvarade) men tyckte att det vore bättre om han själv, som bodde i USA och dessutom var arbetslös, reste runt och organiserade insamlingsarbetet. Kunde en sådan turné bekostas av kommittén i Stockholm? Thorsberg började i sin tur också sätta sig i kontakt med andra strategiskt placerade personer inom den skando-amerikanska arbetarrörelsen. Tydligt befarade han vissa svårigheter, för redan i augusti hade han i ett brev till Lindbom antytt att det var en öppen fråga huruvida bland andra Arnold Petersen skulle vara villig att samarbeta. Tydligt anade han att de konflikter som fanns mellan de olika organisationerna skulle bli svåra att överbygga.

Arnold Petersen var dansk och National Secretary of the Socialist Labor Party of the USA. I ett försiktigt formulerat brev till denne skriver Thorsberg: "Knowing the obstacles that have existed in the past, and still exist, in the way of having that history written in the United States, it was thought that the best way to overcome these obstacles would be to have the initiative taken in Sweden." Thorsberg berättar vidare att han är i USA för att samla in allt tillgängligt material men att något beslut ännu inte fattats om vem som ska skriva historien. I Petersens svar bekräftas alla onda aningar. Petersen ville inte samarbeta under rådande förhållanden. Han anklagar Thorsberg för att inte ha talat om "that in this country you are associated in this undertaking with expelled traitors from the Socialist Labor Party, including particularly one Harding whose treason and contemptible conduct against the Socialist Labor Party rendered him, among others, particularly obnoxious to the Socialist Labor Party, and necessarily to any person to whom the words common decency and honor convey meaning." Petersen önskade vidare en förteckning över de personer som Thorsberg var associerad med i USA. Han misstänkte dessutom att historieskrivningen skulle skötas av sådana som SLP uteslutit och ifrågasatte om Thorsberg och hans kontakter verkligen var de rätta personerna att utföra arbetet.

Thorsberg själv erhöll i alla fall ett tröstande brev från en Otto W. Anderson, Grand Rapids, som kommenterar SLP:s ovilja till samarbete på följande sätt:

They do not seem to have changed a bit. Petersen is still the same fanatic I always considered him. What harm could come to the S.L.P. and their so-called clear cut Marxian principals (sic!), by turning over the material they had on hand, which by the way is considerable. It seems to me that it is not principals that are at stake, but for a chance to get revenge, they will sacrifice an opportunity to let their own party, and its history be more widely known.

Oavsett skälen till missnöjet måste Tage Lindbom hemma i Stockholm vid det här laget ha börjat ana att Thorsberg inte var den bäst skickade att få till stånd en heltäckande materialinsamling i USA. I arkivet efter Kommittén för den skando-amerikanska arbetarrörelsens historia finns ett utkast till ett brev adresserat till Arnold Petersen där Lindbom försöker reparera skadan. Där förklarar Lindbom bakgrunden till kommitténs arbete och projektet att samla in dokumentation från den skando-amerikanska arbetarrörelsen för att skriva dess historia. Han understryker att varken kommittén eller Arbetarrörelsens arkiv har någon partipolitisk prägel och syftet är inte att anlägga några politiska synpunkter på det material som inkommer från reformister, radikala socialister, kommunister eller syndikalister, och fortsätter: ”Om Ni misstror den svenska kommitténs utsände representant, mr. C.A. Thorsberg, och om Ni även misstror de personer i USA, som fått uppsamlingen av materialet om hand, kan Ni, om Ni och Edert parti är villig därtill, insända det material, Ni vill avstå från, direkt till Arbetarrörelsens arkiv, som även bestrider fraktkostnaderna. Vilket slag av material, vi önska, framgår av de upprop och övriga handlingar, som tillställts Eder.” Utkastet är ej daterat och det är oklart om det sändes. Det är i varje fall tillkommet efter Thorsbergs hemkomst till Sverige våren 1940 eftersom Lindbom dessutom påpekar att kommittén efter Thorsbergs hemkomst ansett sitt arbete avslutat och lagt ned sitt arbete och det fortsatta insamlingsarbetet bedrivs av Arbetarrörelsens arkiv. ”Det är alltså till mig i egenskap av arkivets chef, som Ni hädanefter kan vända Eder, och jag försäkrar, att Ni kan göra detta i fullaste förtroende utan risk, att några partipolitiska synpunkter anläggs på verksamheten.”

Trots de havererade kontakterna med Petersen och SLP förefaller Thorsbergs USA-turné inte ha varit utan framgång. Insamlingscentraler sattes upp och material samlades in. Under medverkan av Thorsberg bildades ytterligare en kommitté i Cleveland i december och olika pionjärer uppmuntrades att påbörja skrivandet av sina memoarer. Efter en omfattande men dock ej heltäckande rundresa på den amerikanska kontinenten återvände så Thorsberg till New York i mars 1940. Kommittén ville rekommendera Stockholmskommittén dels att anslå medel för att någon skulle kunna fullfölja turnén till den amerikanska västkusten, dels att det var dags att i Sverige påbörja det forskningsarbete som skulle bedrivas på materialet och dels att stockholmskommittén skulle anslå belopp till rörelsekapital för New York-kommittén. Redan i februari hade man fattat beslut om att något material inte skulle sändas till Sverige, med hänvisning till ”de ostadiga förhållanden som existerar på grund av krigsförhållanden”.

Hemma i Sverige

Det pågående världskriget medförde en del besvärligheter även i Sverige. Landet stod visserligen utanför kriget, men beredskapstid rådde och chefen för Arbetarrörelsens arkiv undgick inte mobiliseringen. Sporadiskt försökte Lindbom via fältpost och under permissioner upprätthålla kontakten med kommitténs övriga ledamöter, men arbetet tappade fart. Den 11 oktober, ungefär ett år efter att Thorsberg avreste till USA hölls det sista mötet i Stockholmskommittén. Thorsberg avlade rapport från sin resa och meddelade att nationalsekreteraren i SLP (vilken torde vara Arnold Petersen) hade lovat att den skandinaviska federationens arkiv skulle ställas till förfogande för arkivstudier samt kopiering och fotografering av materialet, om arkivet i Stockholm utsåg en person för detta ändamål. Insamlingsarbetet fortgick trots allt under krigsåren.

De brevkontakter som förekom mellan Arbetarrörelsens arkiv och kommittéerna i USA vittnar om att det man från början befarade nu höll på att besannas. Den ene efter den andre av de gamla pionjärerna gick bort. Först sommaren 1949 fick Tage Lindbom själv tillfälle att resa till Amerika och administrera översändandet av det material som samlats in. Detta material, skriver

Lindbom i arkivets verksamhetsberättelse för 1949, ”skulle ha kunnat bli betydligt större, om planen 1939 kunnat fullföljas” men ”belyser dock en intressant sida av den internationella arbetarrörelsen.”⁸

Arkivmaterialet

Det tjugotal skando-amerikanska arkiv som förvaras hos Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek härör från organisationer på både central och lokal nivå, samt från tidningar och personer. Det är främst beträffande organisations- och tidningsarkiven som Lindboms beskrivning från verksamhetsberättelsen 1949 är mest träffande. Oftast rör det sig inte om fullständiga arkiv. Bakgrunden är förstås de förutsättningar som rådde vid insamlingsarbetet. För det första gick ju insamlingen ut på att få aktiva att lämna in material som de hade, vilket innebär att protokoll, räkenskaper och annat material kan vara relativt fullständigt för vissa perioder men uppvisar stora luckor för andra. För det andra samlades material in från verksamheter som fortfarande bedrevs och vilka ännu använde det material de själva producerat. Till materialinsamlingen har man då lämnat kopior, dubletter och annat som man kunnat avvara. Det mest kompletta materialet finns i arkivet efter *Kommittén för den skando-amerikanska arbetarrörelsens historia* på en volym. Det materialet tillkom ju i ett arbete där Arbetarrörelsens arkiv var medelpunkten. Utöver brev och protokoll finns där de cirkulär och tidningsannonser som publicerades i olika tidningar i början av insamlingsarbetet samt tidningsklipp relevanta för kommitténs arbete.

Framför allt när det gäller organisationsarkiven är det tydligt att material som tidigare inkommit i form av tryckerileveranser sammanfogats med senare inkomna originalhandlingar såsom protokoll och räkenskaper. Och även när det gäller senare inkommet material rör det sig i många fall om kopior och tryck av olika slag. Detta är knappast förvånande emedan man vid insamlingsarbetet efterfrågade just sådant material som organisationerna kunde avvara. Endast två av arkiven överstiger en volym, nämligen *Ny Tid* och Skandinaviska Socialistiska arbetarförbundet som omfattar två volymer vardera. I övriga fall är materialet i flera fall mycket sparsamt.

Tidningarna *Ny Tid*, *Socialisten* och *Arbetaren* finns i bibliotekets samlingar även om luckor i sviterna förekommer. Arkivmaterialet från dessa tidningar är som nämnts mest omfattande när det gäller *Ny Tid*. *Ny Tid*-arkivets handlingar är med vissa undantag koncentrerade till året 1934 och innehåller bland annat korrespondens med skandinaviska arbetarklubbar, register över korrespondenter och korrespondentorter, ett prenumerantregister med mera. De övriga tidningsarkiven domineras av trycksaker och räkenskaper även om en protokollsbok från Svenska Socialistens presskommitté under tiden 1913-1917 också ingår.

Skandinaviska Arbetarförbundet i Amerika (SAFA), också benämnt The Scandinavian Workers League of America har till Arbetarrörelsens arkiv lämnat in kongresstryck och räkenskaper från spridda år, protokoll från perioden 1928-1931, en medlemsförteckning och en del annat som tillsammans ryms i en volym. Detta sparsamma bestånd kompletteras dock med material från några klubbar som var anslutna till förbundet: Arbetarklubben Spartacus i Boston, klubben i New York samt de Skandinaviska arbetarklubbarna i Cleveland, Hartford och avdelningen New England. I de flesta fall rör det sig om någon protokollsbok och en del egna tryckalster som producerats i samband med möten, basarer och andra evenemang. Särskilt kan nämnas ”Fikona Lövet: Illustrerat organ för klasscampen” (från Clevelandklubben), ett maskinskrivet häfte innehållande bland annat en del dikter som troligtvis författats av lokala förmågor.

Det Skandinaviska Socialistiska Arbetarförbundet (SSAF) har bidragit med originalprotokoll från det verkställande utskottet under perioden 1920-1922 samt en del stadgar, cirkulär, rap

porter och räkenskaper. Även här finns några klubbarkiv representerade, nämligen från avdelningarna i Brooklyn, Lake View och New York samt socialistklubben i Hartford och klubben ”Viljan” i Los Angeles. Tidsmässigt sträcker sig dessa arkiv huvudsakligen från 1910-talet och fram till mitten av 1920-talet.

Scandinavian Federation of Workers Party och två av dess avdelningar Scandinavian Federation of Workers Party in New York samt the Finnish Youth Federation in New York utgör ett mycket magert material men är intressant av det skälet att avdelningarna inte tycks ha den svenskdominerade prägel som de övriga till arkivet levererade avdelningarna ändå har.

Härutöver finns en del organisationer som varit svårare att placera organisatoriskt. Värda att nämna är några klubbar med sådana kärnfulla namn som Skandinaviska Diskussionsklubben Kraft och Vilja (i Hartford), Gubbklubben i Boston samt Enhetsförbundet mot Krig och Fascism bland Skandinaver i Cleveland. Enhetsförbundet bestod av delegater från olika andra organisationer såsom IOGT, skandinaviska arbetarklubbar och loger (till exempel damlogen Förgät-mig-nej och logen Monitor av Vasa-orden) vilka höll gemensamma massmöten och parader mot krig och fascism under 1930-talet. I den protokollsbok som Gubbklubben efterlämnat kan man följa några möten som hölls under år 1911. Gubbarna förefaller delvis ha ägnat sig åt basarverksamhet med utlottning av böcker med mera, men också åt allmän samvaro med öl och nubbe. Trots att föreningen är av ett förhållandevis tidigt datum präglas dessa klubbprotokoll, som så många andra från liknande klubbar, av mycket sporadiskt umgänge med det skrivna ordet och anglicismer som slår igenom i både ordval och stavning. Trots att klubben var associerad med Skandinaviska Socialistiska Arbetarförbundet och Socialist Labour Party och medlemmarna tituleras kamrat finns inte mycket i protokollen som vittnar om annat än välgörenhetsarbete och social samvaro.

Organisationsarkiven är mest intressanta för att de ger en liten inblick i hur verksamheten inom den skandinaviska arbetarrörelsen i USA bedrevs. Mycket tyder dock på att det inte finns mycket kompletterande material kvar i USA. Det mest fullständiga och intressanta materialet är snarast arkiv från enskilda personer som lämnats in av svenskar som tidigare varit verksamma i USA och sedan återvänt till hemlandet. Det rör sig om arkiv från Fred Hanson, Arthur Landfors, Carl-Johan Möller, Albert Pearson och Gustav Rudquist. Inte heller dessa arkiv är särskilt omfattande.

Albert Pearson föddes 1892 och hade redan på 1910-talet varit aktiv inom både facket och det socialdemokratiska partiet. Vid partisplittringen 1917 anslöt han sig till vänsterflygeln och startade det socialdemokratiska vänsterpartiets organ *Västsvenska Kuriren*. År 1923 reste han till USA och hamnade så småningom i Rockford, Illinois, där han anslöt sig till den socialistiska klubben och senare blev aktiv inom the Scandinavian Socialist Federation of Workers Party. Mellan åren 1929 och 1936 var han anställd som redaktör för partiets tidning *Ny Tid*. Efter att ha lämnat redaktörskapet på grund av ohälsa ägnade han sin återstående tid i USA, fram till 1946, åt den amerikanska arbetarrörelsens historia. Från 1946 var han åter i Sverige och engagerade sig genast inom fackföreningsrörelsen och var särskilt aktiv inom studieverksamheten. Han arbetade som översättare och studieledare och engagerade sig som pensionär i den lokala pensionärsföreningen i Solna utanför Stockholm. Hans arkiv omfattar två volymer med material från både USA och Sverige, bland annat manuskript, fotografier och korrespondens. Pearson hade ett omfattande kontaktnät vilket förefaller ha gjort honom till naturlig centralgestalt vid insamlingsarbetet på 1930- och 1940-talen.

När Carl Johan Möller i 25-årsåldern emigrerade till USA år 1901 hade han både hunnit luffa runt i Europa och engagera sig inom fackföreningsrörelsen. Även i det nya landet anslöt han sig till arbetarrörelsen, han var bland annat medlem i Socialist Party of Brooklyn, och deltog i penninginsamlingen till de strejkande svenska arbetarna år 1909. Möller återvände redan 1911 till

Sverige och en fortsatt verksamhet inom gjuteribranschen. Under slutet av sitt liv ägnade han sig åt att mala sot och innehade firman C.J. Möllers Sot, men hans arkiv innehåller huvudsakligen handlingar och böcker från Amerikatiden mellan 1901 och 1911. Bland annat finns där brev med underrättelser från Sverige om den pågående Storstrejken 1909.

Korrespondensen i flera av de personarkiv som finns hos ARAB vittnar om de konflikter som fanns mellan olika personer inom den skando-amerikanska arbetarrörelsen men också om vilket kontaktnät de hade. Fred Hanson var till exempel centralt placerad vid tidningen *Arbetaren* under 1910-talet och hans korrespondens innehåller brev från den amerikanske socialistledaren Daniel de Leon men ger också en bild av de interna bråk som försiggick inom tidningsredaktionen.

Historieskrivningen

Det ena syftet med kommitténs arbete uppfylldes sålunda åtminstone delvis till sist. Vad beträffar det andra syftet, att skriva rörelsens historia, har jag inte kunnat finna att någon av kommittéledamöterna utfört arbetet, och inte heller något vittnesbörd om att någon särskild person anlitas för att göra detta. Henry Bengston, svenskamerikan och författare till boken *Skandinaver på vänsterflygeln i USA*, utgiven 1955, är den som förefaller ha kommit närmast och även om han inte särskilt anlitas av kommittén eller Arbetarrörelsens arkiv för att göra detta stod han i förbindelse med Tage Lindbom i samband med den senares Amerikaresa sommaren 1949. Han besökte Stockholm någon gång under våren och var då ombedd att ge Lindbom tips om lämpliga kontakter inför dennes USA-besök. Han skriver:

Namn och adresser på personer som deltagit i vår rörelse ska jag ha med till Stockholm i så stor utsträckning som det är mig möjligt. Många blir det dock inte. De som voro med i gamla dar äro döda och de yngre ha skingrats. Det är faktiskt svårast att få kännedom om de sista kapitlen i vår historia.

NOTER

1. Per Nordahl: *Weaving the Ethnic Fabric. Social Networks Among Swedish-American Radicals in Chicago 1890-1940*. Stockholm 1994, s 52ff.
2. Nordahl, s 54ff.
3. Nordahl, s 40f.
4. August Palm: *Ögonblicksbilder från en tripp till Amerika*. Stockholm 1901.
5. F Hanson i brev till O Borge, Arbetarrörelsens arkiv. Citerat i Martin Grass: "Nedslag i korrespondensen 1902-1912", i *Arbetarhistoria* nr 63-65, 1993.
6. ARAB:s arkiv, accessionsliggare 1905.
7. ARAB:s arkiv, Redogörelse för Arbetarrörelsens arkiv 1905, s 4.
8. Arbetarrörelsens arkivs berättelse över 1949 års verksamhet, ARAB.

LISTOR ÖVER ARKIV OCH SAMLINGAR

Arbetaren [USA], tidningsarkiv – 1 volym
Arbetarklubben Spartacus i Brooklyn – 1 volym
Enhetsförbundet mot krig och fascism bland skandinaver i Cleveland – 1 volym
The Finnish Youth Federation in New York – 1 volym
Gubbklubben i Boston – 1 volym
Fredrik Hanson – < 1 volym
Klubben ”Viljan”, Los Angeles – 1 volym
Kommittén för den skando-amerikanska arbetarrörelsens historia – 1 volym
Arthur Landfors – 1 volym
Carl J Möller – 2 volymer
Ny Tid [USA], tidningsarkiv – 2 volymer
Albert Pearson – 2 volymer
Gustav Rudquist – 1 volym
Scandinavian Federation of Workers’ Party – 1 volym
Scandinavian Federation of Workers’ Party in New York – 1 volym
Skandinaviska arbetarförbundet, avd New England – 1 volym
Skandinaviska arbetarförbundet i Amerika – 1 volym
Skandinaviska arbetarförbundet, klubben i New York – 1 volym
Skandinaviska arbetarklubben i Cleveland – 1 volym
Skandinaviska arbetarklubben i Hartford – 1 volym
Skandinaviska Socialistförbundet [USA] – 1 volym
Skandinaviska socialistiska arbetarförbundet, avd Brooklyn – 1 volym
Skandinaviska socialistiska arbetarförbundet, avd Lake View – 1 volym
Skandinaviska socialistiska arbetarförbundet [USA] – 2 volymer
Skandinaviska socialistklubben i Boston – 1 volym
Skandinaviska socialistklubben i Cleveland – 1 volym
Skandinaviska socialistklubben i Hartford – 1 volym
Storstrejken [Samling] – särskilt volymerna 1:4 och 2:16
Svenska Socialisten [USA], tidningsarkiv – 1 volym

LITTERATUR

Bengston, Henry: *Skandinaver på vänsterflygeln i USA*. Stockholm 1955
Nordahl, Per: *Weaving the Ethnic Fabric: Social Networks Among Swedish-American Radicals in Chicago 1890-1940*. Stockholm 1994

Ulf Jönson är historiker och arkivarie.